

Heilsuverk Føroya á einum vegamóti

Eivind Warberg
Lækni

Meðan politikkarar skiftast um at blaka runu, ákæra hvønn annan og fremja síni egnu lokalpolitisku áhuga-mál, siglir føroyska heilsu-verkið sín egna sjógv, sum meir og meir líkist eini søkk-andi skútu, har skiparin og stýrimaðurin eru farnir av brúnni, meðan sjúklingar og heilsustarvsfólk halda í hondina á hvørjum øðrum í salongini, meðan orkestrið spælir "Nearer My God to Thee".

Vantandi ábyrgdin og valagn
Nakrir av grundarsteinunum innan alla medisinska við-gerð, nevniliga ábyrgd og ábyrgdarkenslu, tykist verða púra fráverandi millum før-oyskar politikkarar. Nógv verður tosað, men lítið verður íttøkilig gjørt, og tað sum verður gjørt, verður gjørt í óðum verkum. Eitt nú flyting av viðgerðum og skjerjing og umskipan av játtanum.

Tað er tíverri væntandi, at upp til komandi val, fer føroyska heilsuverkið enn einaferð at verða hálovað við gyltum lyftum um eina hjartari framtíð fyri heilsu-verkið og sjúklingar tess. At misnýta heilsuverkið á henda hátt, er tað alt ov dýrabært til. Tað er ein sann-roynd, at eitt vælvirkandi heilsuverk verður ikki bygt eftir einum degi, men kan syndrast upp á stutta tíð. Hetta hava nógv onnur lond í heiminum ásannað.

Veik stýring og maktvaku
Støðan er nú tann, at av tí at eingin verulig yvirskipað ætlan er fyri føroyska heilsu-verkið og lyftir verða brotin hendir m.a tað, sum vit nú síggja, nevniliga at serlæk-nar standa fram alment og tala sína sök fyri síni serøki og "sínar sjúklingar". Aðrir heilsustarvsfólkabólkar tala eisini at verandi gongdini. Um somu tíð, sum heilsu-starvsfólk hava skyldu til at vísa á, um tað ikki eru nøkt-andi umstøður í viðgerð-ini av sjúklingum, so eigur

heilsuverkið heldur ikki at vera stýrt soleiðis, at tann sum rópar harðast fær sín vilja. Stýringin ber brá av skund- og lappaloysnum. Medisinsk faklig tilmæli verða ikki fylgd, ja allarhelst als ikki eftirspurd.

Raðfesting, raðfesting, raðfesting
Tíðin er meir enn búgvín til at gera raðfestingar innan heilsuverkið. Hvussu skal tað skipast í framtíðini? Hvussu nógv sjúkrahús og hvørjar viðgerðir skulu veitast á hvørjum sjúkrahúsi og innan hvørt øki? Hvørji serlæknaøki skulu vera í Føroyum, og hvussu nógvir serlæknar skulu vera innan hvørt øki? Hvørjar viðgerðir skulu gerast uttanlands, og í hvørjum landi? Har hava føroyingar møguleika at avgera, hvørjar og hvar man vil gjalda fyri viðgerðir. Har liggja fleiri lond rundan um Føroyar, ið kunnu veita viðgerð til kanska enn hægri kvalitet og betri prís enn sum er. Hvørjar viðgerðir kunnu takast heim til Føroya? Hvussu skal leiðslan í heilsuverkinum skipast í framtíðini? Hvussu skal man tryggja, at serlæknar koma og stöðast í Føroyum? Osfr. Osfr.

Alt hetta er ov týðningarmikið til, at politikkarar royna at nýta tað til persónligan politiskan vinning og alt ov álvarsligt til, at nakar politik-ari kann skáka sær undan at taka ábyrgd. Her mugu føroyskir pol-itarar hyggja longur fram í framtíðina enn bert komandi val og valskeið. Tað vil sjálvandi vera púra náttúr-ligt, at politikkarar leita sær ráð og spyrja seg fyri hjá m. a medisinsk fakligum um-hvørvum, bæði her á landi og uttanlands. Og síðani fylgja teirra tilmælum!

Skriftin á vegginum
Tey fyrstu ófrættakendu tekini til, at heilsuverkið er í kreppu síggjast longu nú og hava verið sjónlig leingi. Dugnalig heilsustarvsfólk gevast, bæði sjúkrarøktar-frøðingar og læknar fara uttanlands at arbeiða, meðan nøkur framvegis búgva í Føroyum. Tá átti tað at sagt øll-um so mikið, at her er okkurt heilt galið. Um einki íttøkiligt verður gjørt, fer trupulleikin bert at blíva enn størri, tí tað fara t. d. at mangla enn fleiri serlæknar um nøkur fá ár. Tað finnast nógvir dugna-ligir føroyskir læknar uttan-

lands, eisini serlæknar, sum uttan iva høvdu verið áhug-aðir í at komið til Føroya at arbeiðt, men við verandi gongdini eru tað nógv, ið setast aftur. Hetta kann broytast, men tað mugu m. a. politikkarar tora at taka ábyrgdina av, eisini um tað fer at viðføra illa útmóktar avgerðir.

Kjarnuveitingin í heilsuverkinum
Føroyska heilsuverkið hevur nógvar fortreytir fyri at verða eitt framkomið heilsu-verk, fyrst og fremst dugna-lig heilsustarvsfólk, ið kann sammetast við onnur lond. Men tað krevur raðfestingar og langtíðarætlanir.

Ein kann og skal fremja rationaliseringar, har tað kann fremjast, men tað er ein sannroynd, at heilsa og heilsuverk kostar. Eisini tykist tað undrunarvert, at rationaliseringar tykjast at vera byrjaðar við teimum sum veita kjarnutænastuna í einum og hvørjum heilsu-verki, tey sum arbeiða á gólvinum: heilsustarvsfólk-ið. Sjúkrarøktarfrøðingar, heilsurøktarar, læknar, bio-analytikarar, radiografar, fysioterapeutar, ergotera-peutar osfr. Uttan hesi fólki-ni einki heilsuverk. Hvussu nógvar og hvørjar rationali-seringar eru gjørdar í fyrisit-ingini? Føroyar hefur seinastu árin gingið í akkurát somu sporum innan heilsufyrisit-ing sum m. a. nógv av okkara grannalondum við sokallaða "New public manage-ment", sum nú er fyri stør-um atfinningum í okkara grannalondum og restin av heiminum. Sjúklingur er ikki longur sjúklingur, men kundi, og sjúkrahús er ikki longur sjúkrahús, men framleiðari av heilsu-

tænastum. Og saman við finum orðum sum misjón, visjón og strategi er tað komið eitt alsamt vaksandi skrivstovuveldi og krav um dokumentatióttan uttan nakra trygd ella prógv fyri hækkan av kvalitet innan diagnostikk og terapi. Tað er heldur ikki nokk at byggja nýggjar glasiligar sjúkrahúsbygningar, um eingi starvsfólk stöðast at arbeiða har. Líkamikið hvussu harmoniskt fysisku karmarnir máttu verið, hvussu nógv list hongur á veggnum og hvussu nógv ljós sleppur inn. At man so harafturat nýtir yvir eina hálva millión at sýna alt hetta fram talar fyri seg, men pengarnir til eina tílíka framsýning kundu blivið nýttir til okkurt frægari endamál, sum eitt nú heili-vág ella tól. At røkja eitt heilsuverk kostar nógva pengar og fer ikki at blíva biligari við tíðini. Tað er bert at hyggja at granna-londunum og øðrum heilsu-verkum í heiminum. Tað er beinleiðs naivt at trúgva, at ein fer at fáa meir og betri heilsuverk fyri minni í fram-tíðini. Óansæð hvussu nógv-ar og hvørjar rationaliser-ingar ein ger. Tað eru fleiri orsökir til tess. Tað koma stöðugt fleiri viðgerðir, nýggjur heilivágur og nýggj tól um somu tíð sum fólk liva longri og harvið náa at fáa fleiri sjúkur, harav fleiri í størri og størri mun kunnu viðgerðast. At hava eitt framkomið heilsuverk kostar, og verður ongantíð ein yvirskotsfor-rætning ella BIG business. Men tað skal m. a. verða við til at tryggja, at allir borgarar í samfelagnum

fáa ta kanning og viðgerð teimum tørvar til røttu tíð, á einum stöði, ið kann samanberast við t. d. okkara grannalond, soleiðis at tey kunnu kenna seg trygg og í góðum hondum, um tey gerast sjúk. Hetta er ein av kjarnuveitingunum í einum vælferðarsamfelagi.

Sparing eftir reyv
Um játtanin er ov lág ella ov høg kann altíð kjakast um. Fakta er, at man vil aldrin kunna fylla heilsu-karið. Man verður noyddur at raðfesta og seta eitt mark. Kjarnin er, at ein fær tað heilsuverk ein vil gjalda fyri. Sum stöðan er nú, hava føroyskir politikkarar valt at

nakað íttøkiligt verður gjørt. Hetta fer í so fall at krevja breiðar politiskar semjur. Men tað liggur longu í figgjarlógaruppskotinum fyri 2015, at heilsuverkið komandi árin skal spara milliónaupphæddir. Tá tað ikki fer at verða ókeyp-is at fremja eina tílíka lang-tíðarætlan er tað givið, at hetta tykist vera rættiliga órealistiskt og nærmast utopiskt, um man um somu tíð ætlar at spara. Líkamikið hvørjar rationaliseringar ein ger. Harafturat fer ein menningarætlan at taka tíð at gera. Arbeidsbólkar skulu gerast og frágreiðingar skulu skrivast. Tíð, sum man í veruleikanum als ikki hevur,

gjalda minst til heilsuverkið í prosent av BTÚ sammett við norðurlendsku granna-londini. Sannleikin er, at ein stöð-ug niðurlaging yvir fleiri ár vil ikki kunna vendast eftir einum degi, men tekur somu-leiðis fleiri ár at venda fyri at koma upp á sama ella hægri stöði. Tað er væntandi, at um verandi gongdin heldur fram verða avleiðingarnir tað størri í framtíðini.

Apati, drál og utopi
Stórar og allarhelst dýrar kanningar og frágreiðingar hava verið gjørdar og har-eftir goymdar í onkrari skuffu gjøgnum árin. Og tað hevur borið brá, av at vera sum, "meðan vit biða eftir Godot". Absurd! Seinasta nýggja er nú eitt løgtingsmál um "Uppskot til samtyktar um eina visjón og menningarætlan fyri Sjúkra-húsværk Føroya". Hetta er fyri so vítt jaligt, men tíðin vil vísa, hvussu leikur fer. Um vend kemur í ella, um hetta eisini bert verður enn eitt upplóp, sum við tíðini tagnar og hvørur uttan at

tí allir hesir spurningar eru átrokandi og er eitt mál, ið hevur skund. Soleiðis sum Landsstýris-maðurin og løgtingsfólk íttøkiliga hava røkt sína upp-gávu seinastu árin og inntil víðari líkist tað mest einari skurðviðgerð har sjúkling-urin er lagdur í narkosu, men eingin skurðlækni er tilstaðar, ið torir og vil taka ábyrgdina av at byrja sjálva skurðviðgerðina! Í veruleik-anum vil tað tá vera náttúr-ligt at man biður um hjálp og fær onkran annan at fremja skurðviðgerðina. Um komandi val fer at vísa á nakran sum vil og kann fremja tey neyðugu átøkini vil tíðin vísa. Tað krevst dirvi, treiskni og ábyrgdarkenslu. Neyðugt er at gera eina veruliga miðvísa og lang-tíðarætlan fyri alt føroyska heilsuverkið, og síðan føra tað út í verkið. Hetta hevur bráskund! Bløðandi sjúka føroyska heilsuverkið liggur fram-vegis í narkosu á skurð-borðinum uttan, at knívurin er settur í.